

אולם בתוס' ובעוד ראשונים משמע שלא גינו אלא משום שהיו אחרים ראויים יותר ממנו, כאמור.
(עוד בעניני תגמול לפרנסי הקהל — ע' במובא ביומא יח (חוברת קכד).

'יבא עשה וידחה את לא תעשה?...' — ע' במובא לעיל כ (חוברת קמה).
ושם מבואר, לפי הדעה שהאשה אינה מצווה ביבום, כיצד עשה דבעל ידחה לא-תעשה שלה;
הוכחת הגר"ח שיבום ללא קנין אין בו קיום מצוה.

דף סב

באורי אגדה, ענינים ורמזים

'והסכימה דעתו לדעת המקום דכתיב אשר שברת — יישר כחך ששברת' — וצריך עיון, הלא כמה
אשר כתובים בתורה שאינם לשון אישור? ושמעתי, משום שכתוב אשר שברת ושמתי בארון ושברי
לוחות מונחים בארון, ואלמלא היה בשבירתם חטא — אין קטיגור נעשה סניגור, אלא מלמד שהיתה
שבירתם חביבה לפניו.

ומדרש אגדה: יהושע ושבעים זקנים תופסים בידו שלא ישברם, ולא יכלו לו, אמר הקב"ה: תהא שלו
באותו היד שנאמר ולכל היד החזקה... אשר עשה משה. ואפשר משום כך דרש 'אשר' זה לשון אישור.
(רמב"ן שבת פז ועוד. וע"ע ב'חדושי הר"ן' שם).
ע"ע: דובר צדק, עמ' 158; מי השילוח — ח"ב תשא; חדושי רא"מ הורביץ.

'הוסיף יום אחד מדעתו — מאי דרש? וקדשתם היום ומחר — היום כמחר, מה מחר לילו עמו אף
היום לילו עמו' — אם היה זה מדרש גמור, לא היה נחשב שהוסיף מדעתו והסכים הקב"ה עמו, והרבה
כיוצא בו עשה משה ושאר נביאים — אך באמת הקב"ה אמר לו היו נכונים ליום השלישי ולא אמר
לרבי ע"י. אלא גלוי היה לפניו דעתו של משה, ולפיכך משאמר לו 'ליום השלישי' חזר ואמר 'היום
ומחר', כדי שיהא ברצונו של משה רבינו להתלות במדרשו ולא יהא כמעביר על דבריו במה שאמר
'ליום השלישי', אבל לא שיהא משה רבינו מוכרח לדרוש כן, כי אפילו בחצי היום שייך לומר 'היום
ומחר'. (רמב"ן שבת פז, ועוד).
ע"ע בבאור הענין בספר התודעה — חג השבועות.

— יתכן ולכך אמר להם משה רבינו לישראל היו נכנים לשלשת ימים, ולא אמר כדברי הקב"ה ליום
השלישי — כי לשון זו סתומה וניתנת להתפרש בשתי משמעויות; להתכוון ליום השלישי או להתכוון
שלשה ימים, ולפי שלא היה בטוח אם יסכים הקב"ה עמו אם לאו, אמר להם לשון המשתמעת לשתי
פנים. (עפ"י הנצי"ב — לעיל).
ע"ע: חכמה ומוסר לרש"ז זי — ח"א קג.

'בההיא קאמר רבי יוחנן משום דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו' — התוס' ועוד ראשונים (כאן
ובסנהדרין נט) פרשו שבניהם נקראים על שמם, אך לא שנצטוו במצות פריה ורביה. ואולם יש סוברים
שבן נח מצווה על פריה ורביה. (ע' בתוס' תגיגה ב: ד"ה לא, במהרש"א ובהגהות מים חיים שם; חדושי הנצי"ב —
בכורות מז. ובהעמק שאלה — ברכה קסה, ב; ספר הזכרון לר"צ הכהן — עשה א סופ"א; זכר יצחק ח"א לב; אגרות משה
אה"ע ח"ד פח, א; בית ישי קו הערה ב.)

עוד מצוות עשה שיתכן ושייכות בנכרי [כגון צדקה, תפילה תשובה] — ע' במובא בסנהדרין נו).

'אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף' — 'אוצר' הנשמות נקרא 'גוף' (כדפרש"י), כי המושג 'גוף' משמש בעצם לכל מה שמסתיר על הרוחניות הטהורה, (והרי גם במלאכים אמרו ז"ל 'נפשם וגופן מן השמים' הגם שאין להם גוף גשמי, אלא הכוונה שיש במהותם נקודות הסתר, שיש בהם חסרון המתאווה למילוי). ואותו 'אוצר' שבו נתונות הנשמות טרם ירידתן לעולם הזה, משמעו גם כן בחינה בהסתר, כי בחינת הזמן המגביל את הנשמות והמחלק את ירידתן לפי סדר, מוקדם ומאוחר, לפי צרכי הדורות — היא הסתר לצורך בחירה בעולם התחתון. (עפ"י מכתב מאליהו — ח"ד עמ' 153 וע"ש בעמ' 120).

— 'אמרו רז"ל אין בן דוד, שהוא הגואל, בא עד שיכלו להתקן כל הנשמות שבגוף. ולכן ראשי תבות גואל ולשבי פשע הוא 'גוף' — לרמוז כי לא יבא בציון הגואל עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ויתקנו ויהיו שבי פשע. גם ראשי-תבות ביעקב נאם " ואני הוא בניו — לרמוז כי הנה אדם המוציא שכבת זרע לבטלה מוסר טיפות זרעו שהם בניו אל הקליפות החיצוניים כנודע, וכאשר האדם ההוא חוזר בתשובה שלימה אז חוזרות הנשמות ההם אל אוצר הקדושה הנקרא 'גוף', וכל זמן שאינן חוזרות, המשיח מתעכב, וזהו שאמר הכתוב **ובא לציון גואל** — כאשר ישו בו מן הפשע, שהוא טיפת זרע לבטלה, שהם בניו, ויחזירו אל הגוף הנוכח. (עפ"י כתבי האריז"ל שער הפסוקים)

(ע"ב) 'אמרו, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא... וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה' — ע' בספר עלי שור ח"ב עמ' שצו ואילך.

'כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה...' —

'בלא שמחה כיצד? שאין שמחה לאדם אלא בשעה שדרכו אל המחר מאירה לפניו, וזה — עולמו של מחר חשך בעדו.

בלא ברכה כיצד? שאין ברכה לאדם אלא בשעה שהוא זורע, וזה — משחית זרעו.

בלא טובה כיצד? שאין טובה לאדם אלא אם יש עמה אחרית; וזה — כורת אחריתו.

בלא תורה כיצד? שכל עיקרה של תורה — שהיא ככלי אומנות ביד עוסקה לחדש בהם עולמות, כשם שהיתה כלי אומנות ביד הקב"ה וברא בה את עולמו; וזה — מחריב עולמו ועולמם של זרעיותיו.

בלא חומה כיצד? שאין לאדם מעמד איתן בעולמו ולא מגן ומחסה מפני הרוחות הרעות והיצרים הרעים, אלא בביתו. ביתו — חומתו, משפחתו — מגיניו; וזה — פרוץ הוא לכל רוח רעה ולכל יצר רע והרי הוא בידם כמוץ אשר תדפנו רוח.

בלא שלום כיצד? שאין האדם זוכה לשלום בתוך נפשו ולשלום עם כל העולם כולו, אלא אם שדהו זרוע ויבולו מבורך. מתוך שהברכה מצויה לו בביתו, שלום לו עם הכל; וזה — רואה לאחרים שהברכה מצויה להם בבתיהם, בניהם כשתילי זיתים סביב לשלחנותיהם, רק נחלתו שלו בלי ברכה — כיצד יעשה לו השלום משכן בלבד? נמצא שכל ימיו מלאים רוגז קנאה וקטטה. וכשם שאינו שלם עם הבריות כך אין לבו שלם עם עצמו'. (מתוך 'איש וביתו' פרק שני)

'במערבא אמרי: בלא תורה, בלא חומה' —

יש לפרש מדוע במערבא דוקא אמרו כן, על פי דברי רבינו תם (בקידושין כט:): בבאור דברי הגמרא

'הא לן והא להו', שלבני בבל אמרו ללמוד תורה ואחר כך לישא אשה, ובני ארץ ישראל שיכולים ללמוד במקומם, וגם הם עשירים יותר מבני בבל, טוב להם לשאת אשה ואחר כך ללמוד תורה בטהרה. לכן לפי דרכם זו, קודם שנשא אשה, שרוי הוא בלא תורה. (עץ יוסף בעין יעקב).

ויש להוסיף עוד על פי מה שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (שיחת מלאכי השרת פרק א), וזו לשונו: 'זוה היה החילוק בין בני בבל לבני ארץ ישראל, כאשר כתבתי במקום אחר, כי בני בבל היו שקדנים ביותר בדברי תורה... נראה שלא היו בארץ ישראל שוקדים כל כך בבתי מדרשות כמו בבבל, ומעט שהיו עוסקים בשביל כך בהשגת היראה... וכידוע דכל ספרי דאגדתא המצויים בידינו הם מבני ארץ ישראל. ואמרו (באבדר"נ כט) 'כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם יראת חטא... והם נתעסקו בכך יותר מן העסק בהלכות'...

ומובן לפי זה שלאחר הנישואין שריחיים בצוארו, זמן הלימוד מתמעט בכמותו, מאידך תורתו נלמדת בטהרה יותר. ולכן דוקא בני א"י שבחו מעלות אלו שבנישואין, 'תורה' ו'חומה', היינו לימוד תורה בטהרה ובשמירה מן החטא, שכך הוא עיקר לימודם.

וכבר אמר רמז בדבר, הרה"ק ר' שמעון שלום מאמשינוב זצ"ל (נדפס בסו"ס משמיע שלום): **תורה בטהרה עולה בגימטריא ארץ ישראל.**

— בכל התורה מופיעים ראשי-תבות של המלה 'חכמה' פעם אחת בלבד: ...אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים. וכן סופי תבות של מלה זו מופיעים פעם אחת: קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה... שתי ההופעות הללו נמצאות בפרשה העוסקת בלקיחת אשה ליעקב. רמז לדבר שהשרוי בלא אשה שרוי בלא תורה, שהיא החכמה השלמה האמיתית. (עפ"י 'נפלאות מתורתך' לר"מ ארן שיחי', ערך 'חכמה').

'המכבדה יותר מגופו' — ראה בספר איש וביתו (לוקני רא"א כי טוב) פרק י; מצוות הבית (לגרי"ד עפשטיין); עלי שור (לגר"ש וולבה שליט"א), ח"ב עמ' רל; רעט. ווע"ע במובא בחולין פדו:.

'האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו'... — ע"ש בפרק י"ד.

ועלינו להתרגל להתחנך כל היום בששה ענינים של אהבה שנצטוינו בתורה לקיימם והן כוללים רוב מעשי האדם בחיים: א. אהבת התורה ולומדיה וחכמיה... ב. אהבת חסד, בחסד של שלום וחסד של אמת... ג. אהבת הורים ומורים... ד. אהבת רעים... ה. אהבת גרים... ו. אהבת עצמו קרוביו ושכניו כמבואר בגמרא... והיינו אוהב את שכיניו שהם כקרוביו, וקרוביו הם בשרך, ואשתו היא ודאי בשרך, עיי"ש. ולמדין אנו שגופו של אדם הוא ודאי בשרך וחלילה לאדם להתעלם מבשרך, ונשמתו של האדם אם אינו בכלל בשרך, ונשמתו של האדם אם אינו בכלל בשרך אבל היא עצמותו של הרוח והבשר יחד וחלילה להתעלם שע"ז נאמר ההבטחה הגדולה אז תקרא וה' יענה.

מכל הנ"ל יש לנו להתעורר לדעת את ההשקפה האמיתית, שטעות גדולה היא מה שחושבים העולם שאהבת עצמו היא מדה מגונה מאד (עגאאיזמוס בלע"ז). מוסר כסילים זה נגרר אצלינו מהרשעים הגרמנים ימ"ש שה'עצמו' שלהם היא רק התאוה הגופנים הגסה ביותר, כמו חיתו טרף ממש, וזוהי ודאי מדה רעה ביותר המוציאה את האדם מן העולם, אבל ישראל קדושים הם בקדושת התורה והמצוות וה'עצמו' שלהם הוא הגוף הקדוש שנברא גם כן בצלם אלקים, ועל ידי הגוף מקיימים מצוות ועובדים את השי"ת ומקדשים שם שמים בעולם, וכל שכן את הנשמה

שצורתה היא השכל כמבואר ברמב"ם (יסודי התורה ד,ח) עיי"ש. על כן עלינו להתאמץ להשתלם באהבת עצמו מבשרך לא תתעלם, שתהיה אהבה אמיתית ותמידית בלא שום העלמה כלל וכלל, לאהוב את הגוף ואת הנשמה...'. (מתוך לקט שיחות מוסר לגרי"א שר, ח"ב עמ' תקכג. וע"ע בקונטרס 'שלוש עשרה אהבות' לר"י גינצבורג שליט"א).

*

והנושא את בת אחותו' —

'בחפזון הרניי מאשר שאלתו ועצה בענין הזווג של בת אחותו, זאת אומרת אחי אשתו עם בתכם תחי', ועומד כנגדכם צוואת רבינו יהודה החסיד, ולאידך נגד זה ש"ס מפורש יבמות ס"ב ע"ב שהוא מצוה, וכמבואר ברמב"ם פ"ב הי"ד מאיס"ב, וברמ"א אה"ע סי' ב' ס"ו וסי' ט"ו. ושאלת כ"ת חצי תשובה או רובה, כי לא הניח דבר גדול וקטן מספרי אחרונים המצדדים לכאן ולכאן, אבל הצד השווה שדעת תורה נוטה שאין להוציא פשטות הש"ס והראשונים שהוא מצוה ממש, ודברי קדוש הדורות הר' יהודה החסיד זי"ע צריכים ישוב, או דנאמר רק לזרעו, או כאחד הדרכים שהציע כ"ת בשם הפוסקים. ולו יהא שהוא ספק יכריע בודאי פשטות הש"ס שהוא בגדר מצוה, בפרט דאיכא תורה וזכות הרבים דמגיין. ועיין כעין זה פסחים מ"ט ע"א. ובצירוף הסכמת גאונים וצדיקים גם אנכי עני מצטרף שאם מן השמים הוא לטובה טבי הוא וטבי להוי, ויזכו לדורות כשרים וצדיקים'. (שבט הלוי ח"ט רנב)

דף סג

'אעשה לו עזר כנגדו' — 'זכה' — עוזרתו, לא זכה — כנגדו' —

'זכה' בכל מקום הוא לשון הזדככות. כשהאדם איננו מזוכך, הרי האשה 'עזר' לזיכוכו על ידי זה שהיא 'כנגדו'. (עפ"י ספרים. וע' מי השילוח — בראשית; שכינה ביניהם, ועוד).

(ע"ב) 'מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה ומוציא אני מר ממות את האשה. אמר ליה: כגון מאן? — כגון אמך...'. — ואין באמירה זו משום לשון הרע, מפני שכבר נתפרסם ענינה לרבים, ובכגון זה כל שהמספר אינו מתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר, אין בו משום לשון הרע (כדברי הרמב"ם — דעות ז,ה).

וכן יש לפרש בסמוך, במנהג בני מערבא לומר לנושא אשה 'מצא או מוצא' — כי הלא אשה רעה שאפשר לומר עליה 'מר ממות', כרגיל כבר נתפרסם טבעה באפי תלתא לפחות, וכיון שכן הבעל שמספר אחר כך ענין רעתה ואינו מתכוין להעביר הקול, אינו עובר משום איסור לשון הרע. (קשה לפי"ז, אם רעתה ידועה מדוע לקחה. וגם מה מקום לשאלת 'מצא או מוצא' אם הדבר ידוע. ויש לפרש באופן אחר, שאין כאן שאלה על תכונת האשה עצמה, אם היא טובה או רעה, [והלא חייבים לשבחה ולהכבדה על בעלה ואפילו לשנות מן האמת ולומר כלה נאה והסודה (ע' פ"ב דכתובות), וכיצד שואלים אותו שמא רעה היא, ומצפים שיאמר להם שאשתו שנישא לה זה עתה היא מרה ממות]. אלא השאלה היא על טיב הקשר וההתאמה שביניהם, האם 'מצא טוב' — כלומר האם מציאתו מציאה טובה בשבילו ודעתו נוחה ומיזשבת, או מציאתו קשה היא לו כעת. וע"ע בסמוך פירוש נוסף באמירת בני מערבא). עוד יש לומר במעשה דרב יהודה, שהבן הלא הכיר טבע אמו, וכוונת שאלתו 'כגון מאן' היא עד היכן נקרא אשה רעה, וכשהשיב כגון אמך כוונתו למיסבר קראי ולא לגנותה, והרי זה דומה למי שמכוין לתועלת בדבר שהוא אמת, שמותר. (עפ"י חפץ חיים הלכות לשה"ר כלל א, ב'באר מים חיים' ג).

אשה שנאמר לא טוב היות האדם לבדו. ונפקא מינה שאין חייב למכור ספר תורה לישא אשה בת בנים אלא יכול לישא אשה שאינה בת בנים.

ואמרו שרבי יהושע חולק ואומר, נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו (בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים).

א. אף לתנא דמתניתין, צדדו התוס' שמצוה לישא בת בנים אלא שאינו צריך למכור ספר תורה בשביל כן.

ב. מבואר מדברי הרמב"ן שדין זה, להמשיך לעסוק בפריה ורביה גם כאשר יש לו בנים, אינו חובה ממש שכופים עליה, והנמנע אינו נקרא 'עבריין'. וע' בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד לב, ג) שלא מצינו חולקים על כך, וכתב להתיר לאדם שכבר קיים פריה ורביה, שאם ההריון או גידול הילדים קשה על אשתו, מותר להם לדלג על הימים שראויה להתעבר בהם. ואולם שימוש במוך אסר אם לא במקום סכנה. ע"ש.

דפים טא — טב

קה. בכמה בנים מתקיימת מצות פריה ורביה?

לתנא דמתניתין, בית שמאי אומרים: בשני זכרים מתקיימת מצות פריה ורביה (למדו מבני משה, שלאחר שנולדו לו שנים פירש מן האשה). ובית הלל אומרים: זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם. לרבי נתן, בית שמאי אומרים שני זכרים ושתי נקבות (למדו מקין והבל ותאומותם, ולאחר הריגת הבל הוצרכו להשלים על ידי שת). ובית הלל אומרים זכר ונקבה. ולדעת תנא אחר בשם רבי נתן, בית שמאי אומרים זכר ונקבה, ובית הלל אומרים או זכר או נקבה (כי די בקיום לשבת יצרה). הלכה כתנא דמתניתין וכבית הלל — זכר ונקבה.

דף טב

קו. א. היו לו בנים בגיותו ונתגייר — האם קיים בהם מצות פריה ורביה?

ב. היו לו בנים ומתו או נמצאו סריסים — האם קיים מצות פריה ורביה?

ג. האם בני עכו"ם מתיחסים לאבותם? ומה הדין בעבדים?

ד. אלו הנהגות והלכות נאמרו בסוגיתנו אודות יחס האישה לביתו?

א. היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר — רבי יוחנן אמר: קיים פריה ורביה, שהרי יש לו בנים. וריש לקיש אמר: לא קיים, גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. [וכיוצא בזה נחלקו לענין נחלה, האם הבן שיוולד לאחר הגירות דין בכור יש לו אם לאו]. הלכה כרבי יוחנן. (פוסקים).

ב. היו לו בנים ומתו בחייו ללא שהניחו בנים אחריהם — רב הונא אמר: קיים פריה ורביה. ורבי יוחנן אמר: לא קיים. והשיבו על רב הונא מדברי הברייתא המפורשים, שאם מת אחד מהבנים או נמצא סריס — לא קיים פריה ורביה.

למדו חכמים מן המקראות שבני בנים הרי הם כבנים, והוא הדין לבני הבנות או בנות הבנות — שאם מת האב, עומד בנו במקומו לענין קיום מצות פריה ורביה של הזקן. ונחלקו אביי ורבא האם בת הבן עומדת במקום אביה. (והלכה כרבא שהבת עומדת במקום אביה, שהרי נאמר לשבת יצרה והאיכא).

ולכל הדעות אם מת אחד מבני הזקן ללא בנים, ולבן השני נולדו בן ובת, אין אלו השנים עומדים במקום האחד שמת ללא בנים.

ג. בני עכו"ם מתיחסים אחר אביהם (שכן מצינו בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל; וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טבריון בן חזיון מלך ארם...). [ואולם משנתגיירו, אמר רבי ריש לקיש, שוב אינם מתיחסים אחריהם].
אמר רב: הכל מודים בעבדים שאין להם יחוס אבהות. (עם החמור – עם הדומה לחמור).

ד. רבי יהושע אומר: נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בוקנתו. היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בוקנתו...

[רבי עקיבא אומר: למד תורה בילדותו ילמוד תורה בוקנתו. היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בוקנתו... — וכדרך שארע לרבי עקיבא שמתו לו שנים עשר אלף זוגים תלמידים והיה העולם שמם עד שבא אצל רבותינו בדרום ושנאה להם, וחמשה תלמידים אלו הם הם העמידו תורה].
אמר רבי יהושע בן לוי:

כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא...; —
חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך. ואמר רב יוסף: לא נצרכה אלא סמוך לווסתה. וכמה — אמר רבה: עונה. ודוקא כשיוצא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה — אינו חייב משום שטרוד.
יש מפרשים פקידה — תשמיש. ורבנו תם מפרש פקידה בשאר דברים של ריצוי, וגרס 'לא נצרכה אלא לאשתו נדה'. אבל תשמיש אסור בסמוך לווסתה אפילו יוצא לדרך. ואפילו אם ווסתות דרבנן למה יהא מותר כשיוצא לדברי הרשות.
האזהרה את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירקן — עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך.
האזהרה את שכיניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחותו, והמלוה סלע לעני בשעת דחקו — עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני.

דף סג

- קז. אלו מאמרים הובאו בסוגיתנו בעניני —
א. נישואין וביתו של אדם.
ב. עסק ואומנות.
ג. השפעת ישראל על העולם.
ד. ארחותיהם וגזרותיהם של גויי הארץ.
ה. חיטוט הנקברים.

א. כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא תורה, בלא חומה, בלא שלום.
אמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו אשה — אינו אדם...; זכה — עוזרתו, לא זכה — כנגדו. ויש אומרים: זכה — כנגדו לא זכה — מנגדתו.
רב נפטר מרבי חייא, אמר לו: המקום יצילך מדבר שקשה ממוות. יצא ומצא — ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה...
ומסופר על רבי חייא שהיתה אשתו מצערתו, ואעפ"כ כאשר היה מוצא דבר מה, היה צוררו בסודר ומביאו לה. אמר לו רב: והלא היא מצערתך, אמר לו: דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא.
ועוד מסופר על רב יהודה שהיה מקרא לרב יצחק בנו ומוצא אני מר ממות את האשה ואמר לו: כגון מי — אמר לו כגון אמך, ואעפ"כ היה שונה לו 'אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה' ושוב הביא לו דוגמא מאמו, כי אעפ"כ שנצטער ממנה, היתה נוחה לרצות ומעברת על מידותיה.